

RECENSIONS

MONTOYA, Brauli; MAS, Antoni. *La transmissió familiar del valencià*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2011. 448 p. ISBN 978-84-482-5691-3

Carles de Rosselló*

Fa temps que els sociolingüistes han determinat que la transmissió de la llengua de pares a fills és un element clau per diagnosticar la salut d'un idioma. Cap llengua –algunes més que d'altres, evidentment– està exempta del risc que els seus parlants optin per interrompre'n la transmissió intergeneracional; l'alteració dels condicionants sociopolítics i la interpretació que faci la gent dels nous escenaris, poden certificar, amb només tres generacions, la defunció d'un idioma que es pot haver transmès durant segles. Aquest és el context on se situa l'obra dels professors Montoya i Mas, que es proposen estudiar quan va començar la interrupció del català com a llengua familiar de les llars valencianes i quins motius al·leguen els actors implicats.

Els objectius dels autors, doncs, són ambiciosos, més encara si hi afegim que pretenen donar compte del fenomen en el conjunt del País Valencià. Per ser més precisos, en les 14 poblacions demogràficament més importants de la regió: València, Alacant, Castelló i altres ciutats de mida mitjana. Això no obstant, cal dir ja d'entrada que Montoya i Mas reixen en el seu propòsit; amb escreix. *La transmissió familiar del valencià* és un estudi rigorós, sòlid i complet: la recerca es basa en una mostra de 622 informants, a partir d'entrevistes qualitatives fetes entre 1993 i 2008.

El llibre s'estructura en cinc capítols. En el primer, a més d'explicitar els objectius i les hipòtesis, es repassen els principals conceptes teòrics que expliquen el comportament lingüístic dels individus. Des d'aquest punt de vista, els autors puen en conceptes provinents de la psicologia social per explicar fenòmens aplicables al camp de la sociolingüística. Així, processos com ara l'autoodi, la idealització compensatòria o la influència i el seguiment acrític de les normes socials s'aniran veient al llarg del llibre a través dels testimonis dels informants. En aquest mateix capítol també s'hi introdueix el concepte de *revernacularització*, que permet explicar en la part final del llibre els motius que lideren la reintroducció de la llengua recessiva en el si de famílies on la interrupció ja s'ha produït. Aquest és un punt important de la recerca, ja que la sociolingüística ha pogut documentar abastament els camins que menen a la mort de les llengües, però en canvi té més dificultats per explicar les raons que poden capgirar-ne el procés, pel simple fet que de casos com aquests no n'hi ha tants.

*Carles de Rosselló, tècnic en normalització lingüística, membre del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació (CUSC-UB).

Citació recomanada: DE ROSSELLÓ, Carles. «MONTOYA, Brauli; MAS, Antoni. *La transmissió familiar del valencià*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2011. 445 p.», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 58, 2012, p. 221-223.

El segon capítol està dedicat a resseguir com s'ha desenvolupat la interrupció del valencià. Els primers casos analitzats són del segle XVI, quan un sector poc nombrós però qualitativament important, com eren els nobles propers a la cort, adopten el castellà com a llengua familiar. Amb tot, el fenomen no es generalitza fins bastant més tard, i és per aquest motiu que són els segles XIX i XX els que els autors estudien més pregonament. L'escrutini de fonts històriques i literàries els permeten desfer la creença àmpliament acceptada que la substitució s'inicia després de la Guerra Civil. Segons la seva opinió, el procés hauria començat abans de la primera meitat del segle XIX, quan l'establiment de la monarquia liberal atorga a la burgesia responsabilitats de govern, i aquesta classe social vincula l'ús del castellà amb l'exercici del poder. El binomi castellà-poder hauria acabat estenent la noció que per ascendir en l'escala social el valencià no seria un bon aliat, de manera que amb el transcurs dels anys aquesta llengua s'acabaria associant només amb les classes més populars.

El tercer capítol és el més extens del llibre i explica com s'escampa el procés al llarg del territori. La ciutat de València és qui lidera el procés; els casos més antics que han pogut resseguir els investigadors els situen a l'any 1836 al barri de la Xerea. Això no obstant, hi va haver nombrosos barris del Cap i Casal que van romandre aliens a aquest fenomen fins ben entrat el segle XX. Sens dubte, la política lingüística desplegada pel franquisme ajuda a difondre la percepció de la (in)utilitat de les llengües en l'ecosistema valencià, tal com revelen nombrosos testimonis que recorden l'ambient d'hostilitat existent a l'entorn de la qüestió lingüística. Dues o tres dècades més tard que València, es registren els primers casos a Alacant, on la interrupció aconsegueix cotes de substitució més altes que a la capital. I és d'aquesta manera com els autors van desgranant l'extensió del fenomen a Castelló, Alcoi, Elx, Alzira, etc., municipis que amb diferents graus d'intensitat van patir la interrupció de la llengua.

Un dels aspectes que voldríem destacar de l'estudi és l'anàlisi tan detallada de les biografies lingüístiques dels informants i de les seves famílies. Això permet als autors delimitar de manera molt precisa en quins barris –fins i tot en quins carrers– i en quin moment s'inicia la substitució lingüística en cada municipi. Aquest treball de cirurgia fa aflorar un gran nombre de testimonis que relaten com van viure, com justifiquen i com perceben el pas del valencià al castellà. Aquest fil argumental esdevé una constant des del capítol 3 fins al 5.

La territorialització del procés dona pas, en el quart capítol, a l'argumentació. Quines motivacions condueixen al canvi de llengua? L'anàlisi de les respostes dels informants s'estructuren en un quadre resum que constata la diversitat argumental, que comprèn un rang molt ampli de raons: des de les individuals fins a les col·lectives, des de les ideològiques fins a les més vagues o difuses, des del desig de progrés dels fills fins al desprestigi del valencià. El principal argument esgrimit pels informants per justificar la interrupció és l'escola en castellà. Però no tan sols aquest. La llengua pròpia esdevé el *codi marcat* –en termes de Myers-Scotton–; així, els informants li atribueixen valors de desconsideració si s'empra amb persones no valencianoparlants, valors polítics d'esquerres (enfront del castellà que no se li assignaria ideologia), és el motiu de les *espardenyades* que no permeten parlar correctament el castellà. I així un llarg etcètera. Alguns dels testimonis aportats permeten veure com de difícil és el procés de capgirament de la substitució lingüística. No totes les raons estan ben justificades, al llarg del llibre hi ha nombrosos informants que no saben explicar el motiu d'aquest capteniment lingüístic. Frases com «és que no sé per qué» (sic) o «se puso de moda» deixen entreveure un procés en què la gent actua per inèrcia, sense reflexionar sobre els seus usos lingüístics, cosa que complica extraordinàriament la tasca de normalitzar la llengua.

Les dades i els testimonis que es recullen en el llibre fan que el lector sensibilitzat per la qüestió lingüística caigui, inevitablement, en un estat de cert desànim a mesura que avança la lectura. En el cinquè i darrer capítol, «La revernacularització», s'aporta una certa esperança amb el testimoniatge del procés invers, això és, 36 persones que han reprès la transmissió del valencià. Davant de l'escenari descrit fins ara, i per a qualsevol persona compromesa amb la diversitat lingüística, ens trobem sens dubte davant de les pàgines més engrescadores del llibre. Però els autors s'afanyen a tallar qualsevol símptoma que pogués ser interpretat de cofoisme o eufòria: «(encara) és un fenomen de poc abast en la societat valenciana» (pàg. 389). De nou l'escola, conjuntament amb un cert represtigi de la llengua, semblen els motors d'aquest reviscolament. Serà per aquest motiu que l'Administració valenciana promulga decrets que tenen com a objectiu les línies en valencià?